

بسمه تعالی

کالبد شکافی مسایل اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران

اله مراد سیف : دانشیار اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین (ع)

- ۱- روش شناسی چالش های امنیت ملی با رویکرد اقتصادی
- ۲- تبیین مشکلات ساختاری در اقتصاد ایران
- ۳- مساله شناسی راهبردی در اقتصاد ایران
- ۴- تاثیر تحریم ها بر اهداف اساسی
- ۵- مفهوم شناسی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران

بخش اول :

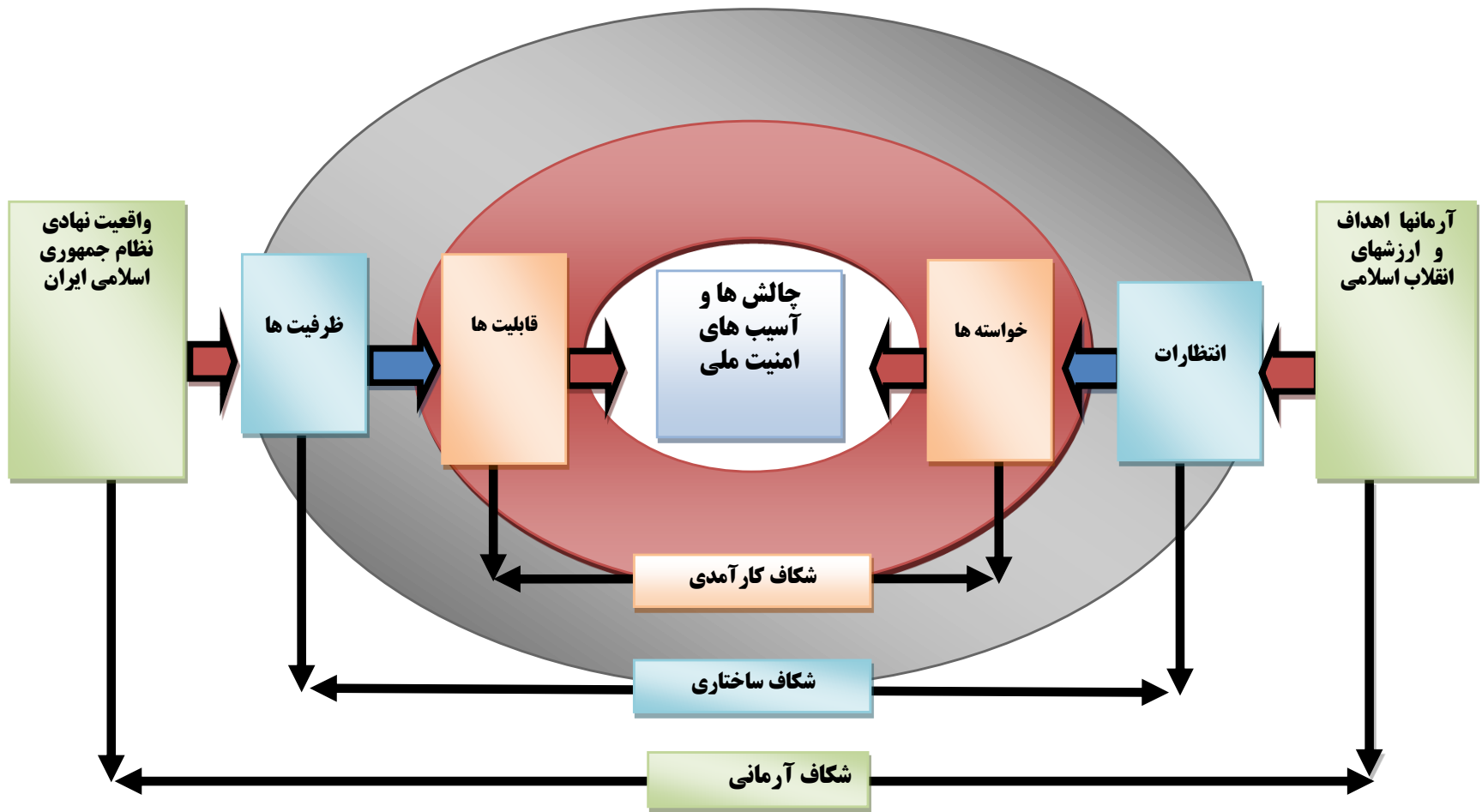
روش شناسی چالش ها و آسیب های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با رویکرد اقتصادی

کشور ما در حال حاضر با مشکلات بزرگی مانند تورم و بیکاری دو رقمی، نرخ رشد واقعی پایین ، نوسان نرخ رشد اقتصاد ، وابستگی درآمدهای عمومی به نفت ، واردات بی رویه و تراز بازرگانی غیرنفتی منفی ، نااطمینانی فضای کسب و کار ، وجود یارانه های گسترده غیر هدفمند در اقتصاد ، بهره وری پایین و نرخ رشد اندک آن ، ضعف بخش خصوصی ، نبود روحیه کارآفرینی ، قاچاق گسترده کالا و کسری های مداوم بودجه روبرو می باشد.

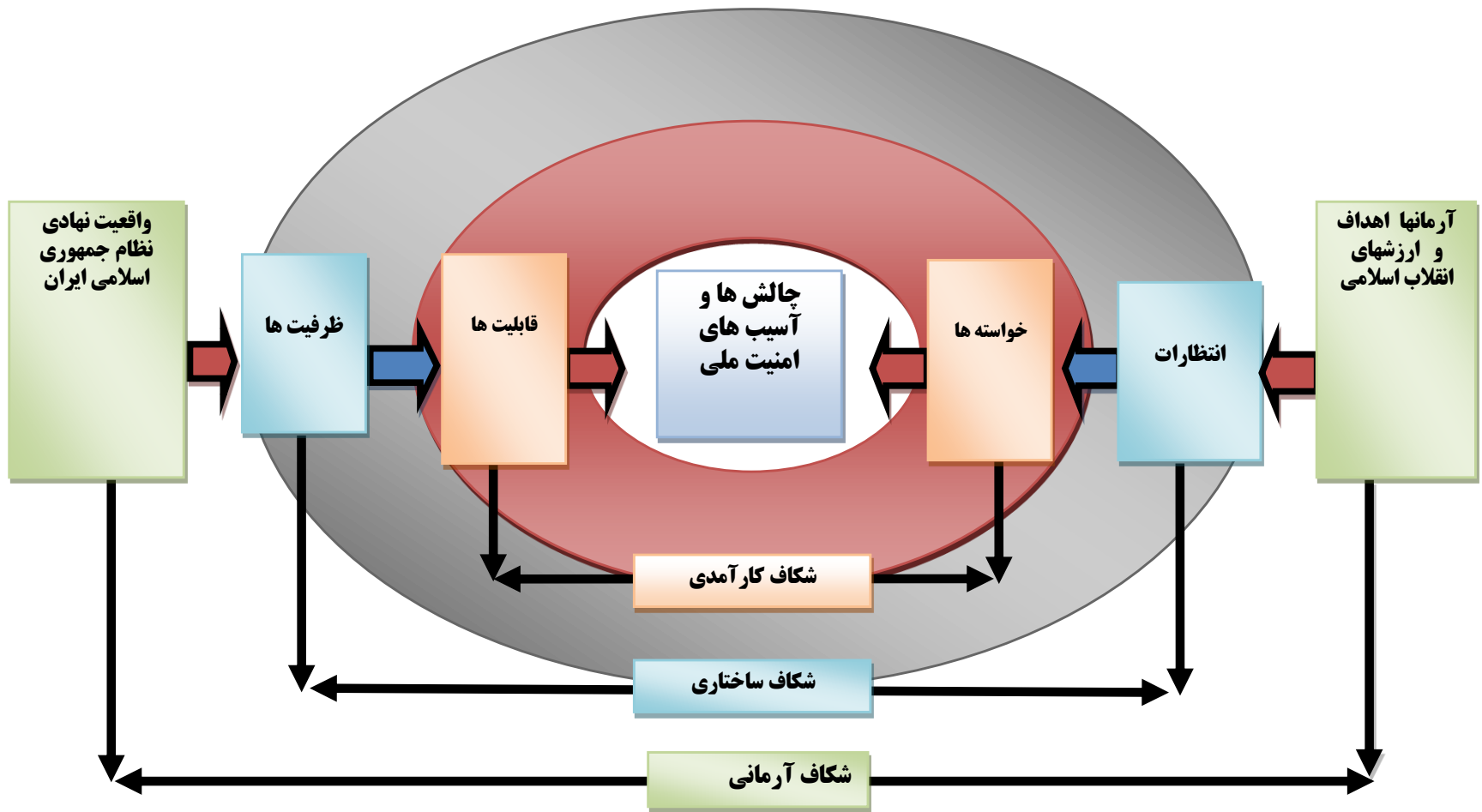
در کنار این واقعیت ها چشم انداز تعریف شده توسط نظام رتبه اول در منطقه آسیای جنوب غربی را برای ایران در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی (۲۰۲۵ میلادی) ترسیم کرده است . روشن است که رسیدن به هدف چشم انداز از الزامات مرحله ای تحقق آرمان ها و اهداف انقلاب اسلامی است و از این جهت راهبردی اساسی جهت تحقق امنیت ملی پایدار در جمهوری اسلامی ایران به شمار می آید .

در این صورت هر چه شکاف واقعیت ها از ایده آل ها زیادتر باشد زمینه آسیب و چالش برای امنیت ملی در نظام جمهوری اسلامی بیشتر خواهد بود

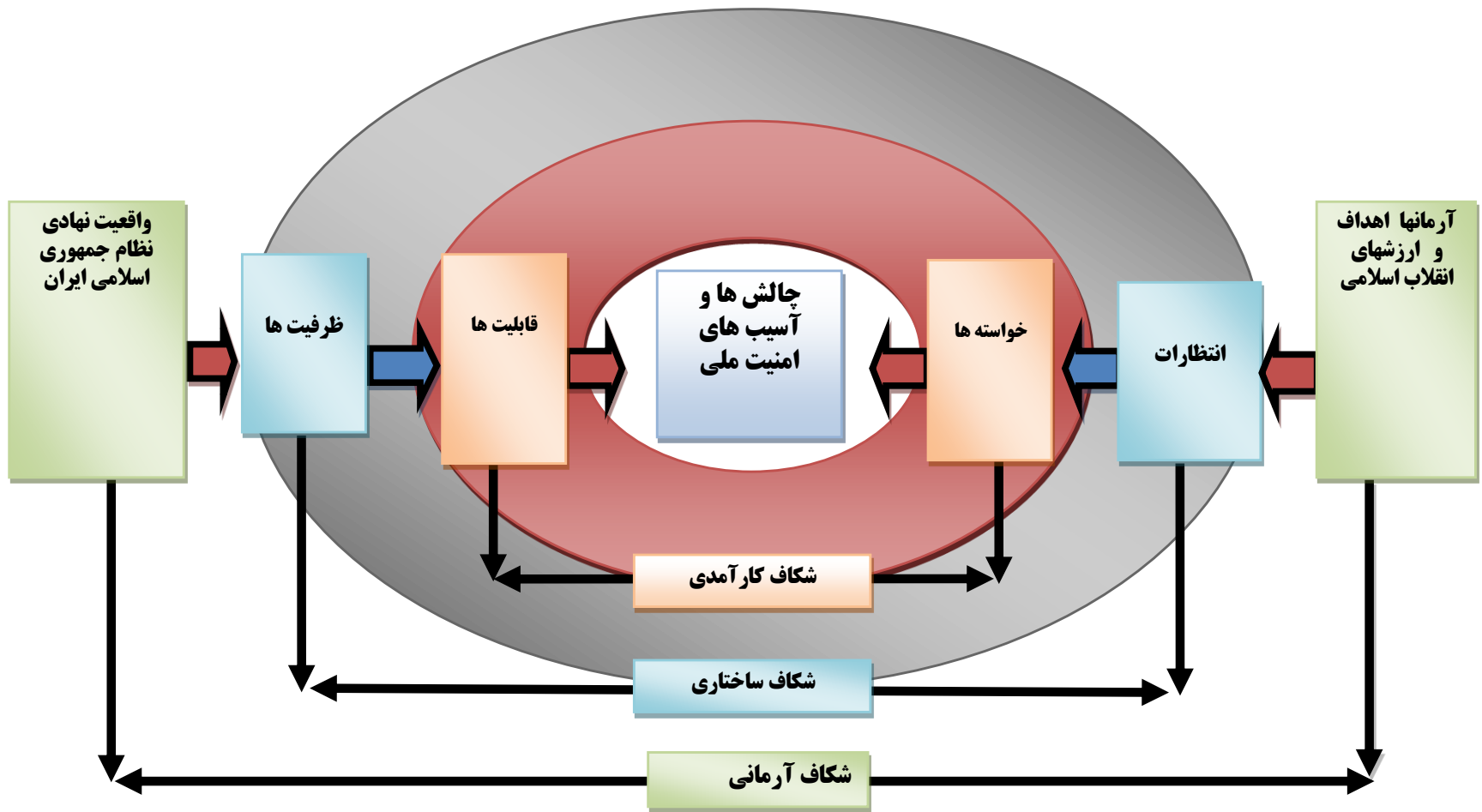
در روش شناسی حاضر این زاویه نگاه
مورد توجه قرار گرفته و چالش ها و آسیب
های امنیت ملی معلول سه شکاف اساسی
شامل: شکاف آرمانی ، شکاف ساختاری و
شکاف کارآمدی معرفی شده است .

آرمان‌ها تولیدکننده انتظارات هستند و خواسته‌ها
 مبتنی بر انتظارات شکل می‌گیرند.

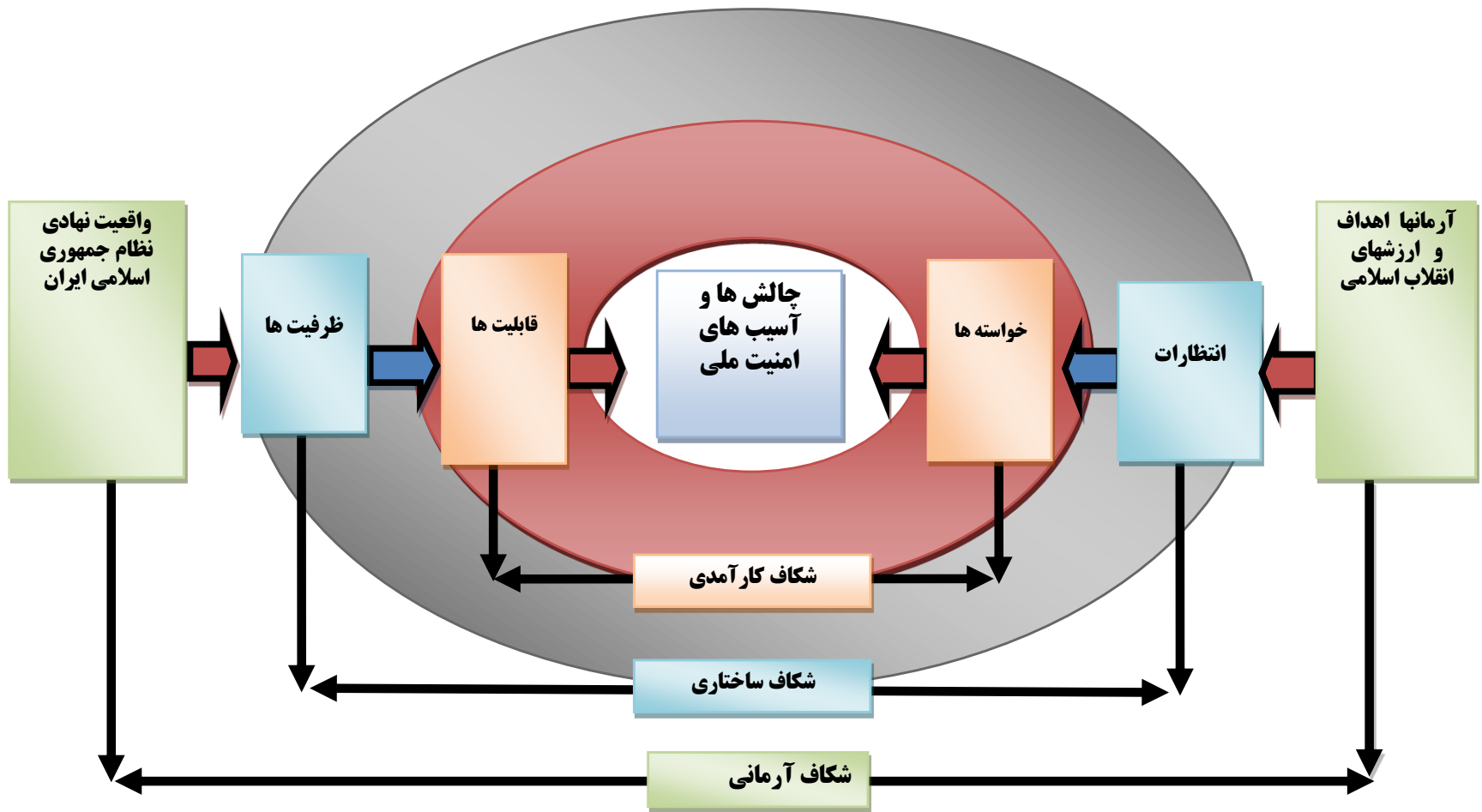

در نقطه مقابل، واقعیت نهادی نظام جمهوری اسلامی ایران که در قانون اساسی آن تعریف شده است ظرفیت‌های مشخصی برای پاسخگویی به انتظارات دارد و در عمل نیز قابلیت‌های مشخصی برای تامین خواسته‌ها وجود خواهد داشت.

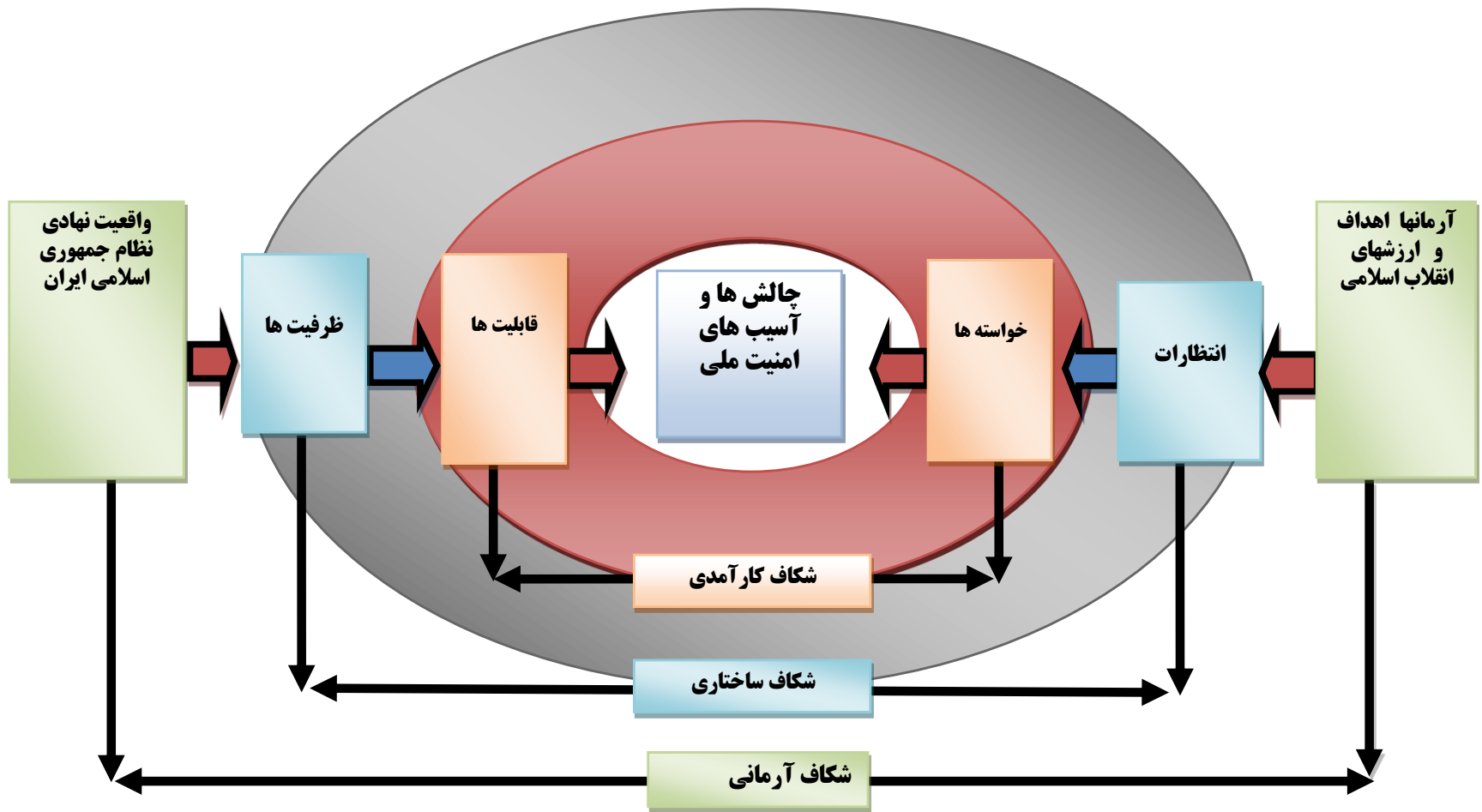

«شکاف آرمانی» فاصله میان آرمان‌های انقلاب اسلامی و واقعیت نهادی نظام جمهوری اسلامی (انعکاس یافته در قانون اساسی) می‌باشد.

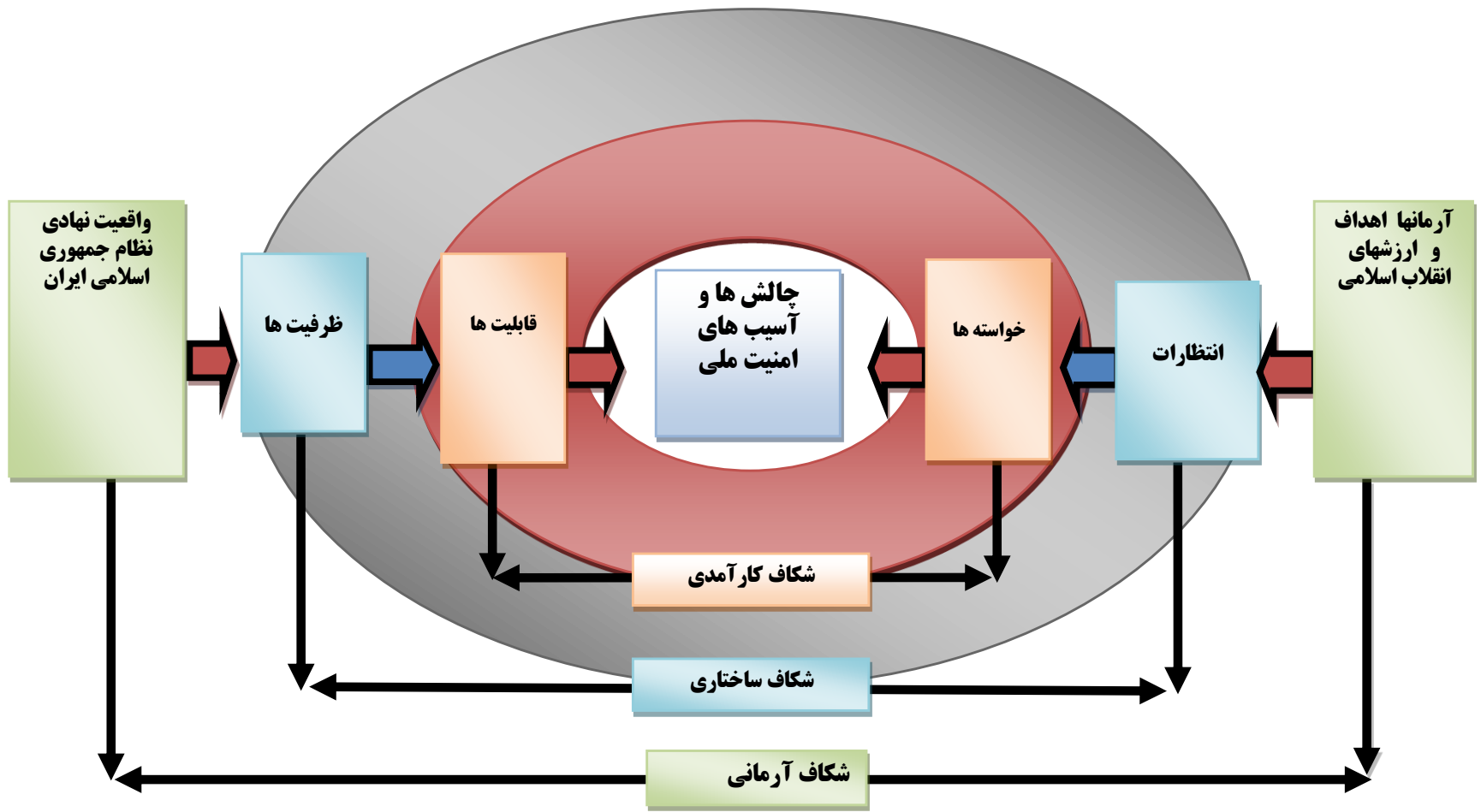
این فاصله یک شکاف نهادی است که ممکن است با مرور زمان و پیر شدن نظام گسترش یابد. در این صورت نظام‌سازی منطبق بر شرایط زمان می‌تواند این شکاف را ترمیم سازد که این امر احتمالاً مستلزم ترمیم قانون اساسی خواهد بود.

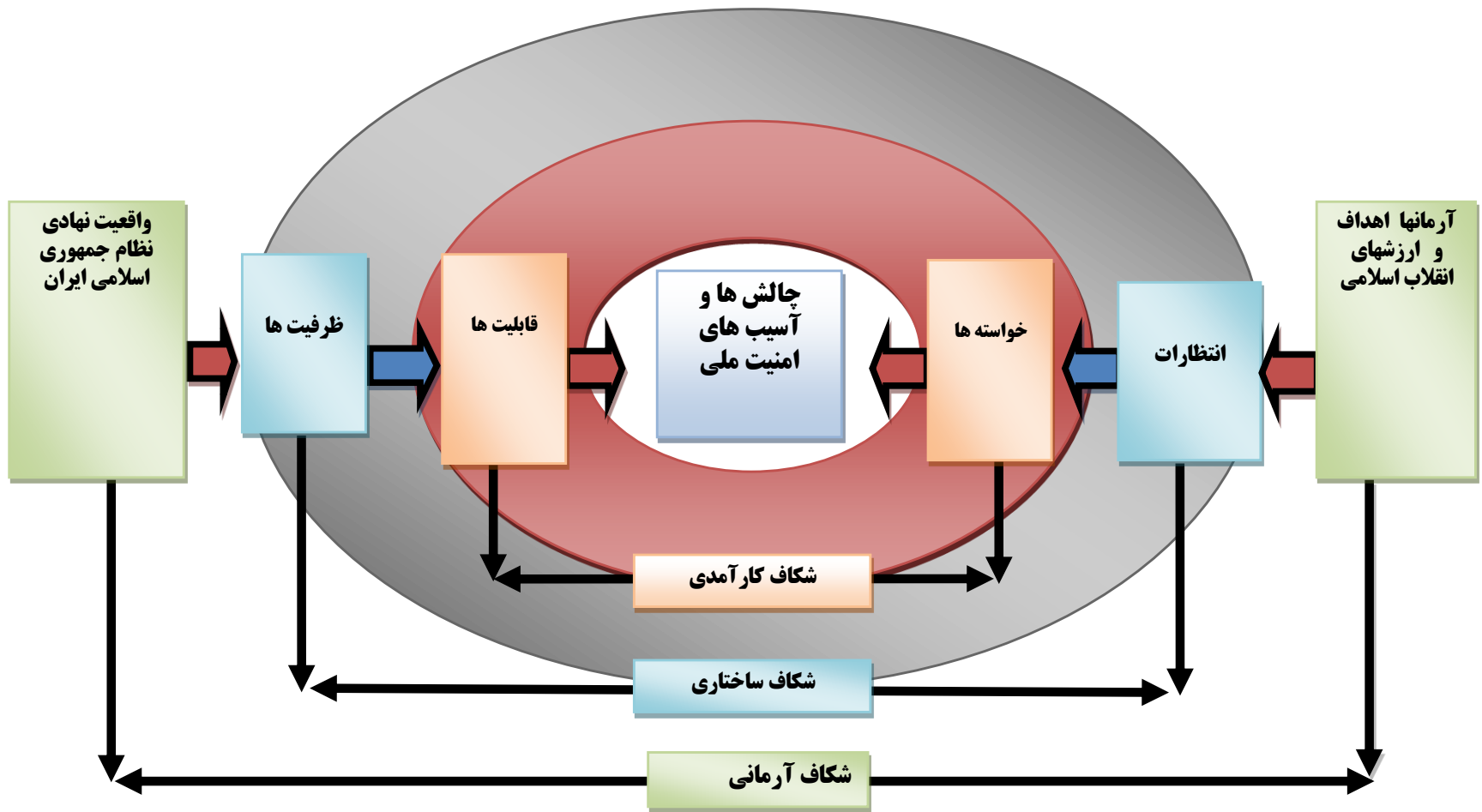
« شکاف ساختاری » که فاصله میان انتظارات با ظرفیت های موجود برای پاسخگویی به آن انتظارات است در واقع یک شکاف نهادی دیگر است که با اصلاح و تدوین قوانین جاری و نیز ایجاد ارگان های لازم در چارچوب قانون اساسی قابل ترمیم است .

«شکاف کارآمدی» یعنی شکاف میان خواسته ها و قابلیت های موجود برای پاسخ دادن به آن خواسته ها یک شکاف نهادی سوم است. این شکاف به سیستم های اجرایی و کارآمدی این سیستم ها و نیز سیاست های جاری و مجریان و دست اندرکاران آنها مربوط است. بهینه سازی سیستم ها، تنظیم و اصلاح قوانین و مقررات و نیز اصلاحات سیاستی که موجب ارتقاء کارآمدی ارگان های موجود می گردند ترمیم کننده این شکاف خواهند بود.

نکته جالب این است که ترمیم شکاف آرمانی نقشی اساسی و تعیین کننده در ایجاد زمینه برای پر کردن شکاف ساختاری خواهد داشت، در حالی که حرکت معکوس آن قابل تصور نیست. یعنی چنانچه شکاف آرمانی وجود داشته باشد، نمی توان انتظار داشت که از طریق ترمیم شکاف ساختاری بخشی از شکاف آرمانی ترمیم شود. به عبارت دیگر، اگر نظام های موجود فاقد کارایی لازم برای تحقق آرمان های انقلاب اسلامی باشند این شکاف با هیچ اقدامی جز ترمیم قانون اساسی جبران نخواهد بود.

به همین ترتیب، ترمیم شکاف ساختاری اثر مثبت بر شکاف کارآمدی خواهد داشت ولی اگر با مشکلات ساختاری مواجه باشیم نمی توان انتظار داشت که با اصلاحات سیاستی و بهینه سازی سیستم ها و روش ها بتوان بخشی از آن را جبران کرد. برای مثال، اگر با مشکل هدفمند نبودن نظام یارانه ها در کشور مواجه باشیم که یک مشکل ساختاری است، هرگونه بهینه سازی سیستم ها برای استفاده بهتر از منابع (مثلا انرژی) از قبل شکست خورده است.

از آنجا که امنیت ملی پایدار در جمهوری اسلامی ایران در گرو تحقق آرمان ها و اهداف انقلاب اسلامی است به میزانی که از این آرمان ها و اهداف فاصله داشته باشیم زمینه برای تهدید امنیتی فراهم شده است .

به طور ساده تحقق امنیت پایدار در نبود شکاف های سه گانه (شامل شکاف آرمانی ، شکاف ساختاری و شکاف کارآمدی) قابل تصور است . لذا برای تحقق امنیت ملی پایدار در جمهوری اسلامی ایران می باید نهادهای کلان نظام ، ظرفیت های موجود و نیز قابلیت های آنها در تطبیق با آرمان ها ، انتظارات و خواسته ها مورد پایش و ارزیابی دائمی قرار گیرند . از این رو، راهبردهای تحقق امنیت پایدار نیز معطوف به چنین نگاهی دارای سطوح سه گانه خواهد بود .

در اینجا رویکرد اقتصادی به امنیت ملی مورد نظر است لذا می باید آرمان های اقتصادی انقلاب اسلامی ، انتظارات اقتصادی مردم و خواسته های اقتصادی آنان از یک طرف و مختصات اقتصادی نظام جمهوری اسلامی ایران ، ظرفیت های اقتصادی آن و قابلیت های اقتصادی موجود آن از طرف دیگر مورد توجه قرار گیرند .

آرمان های اقتصادی انقلاب اسلامی ایران در مقدمه قانون اساسی :

«در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه همچون دیگر نظام های اقتصادی تمرکز تکاثر ثروت و سودجویی، زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خود هدف است و بدین جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می شود ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله انتظاری جز کارائی بهتر در راه وصول به هدف نمی توان داشت . با این دیدگاه برنامه اقتصاد اسلامی فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت های متفاوت انسانی است و بدین جهت تامین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی آنها بر عهده حکومت اسلامی است»

انتظارات اقتصادی مردم از نظام مبتنی بر قانون اساسی

انتظارات اقتصادی مردم از نظام جمهوری اسلامی ایران	شرح	مواد قانون اساسی
امنیت رفاه امنیت نیازهای اساسی امنیت کار امنیت سلامت	پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیر بیمه.	اصل ۳ - بند ۱۲
امنیت علوم و فنون صنعتی امنیت علوم و فنون کشاورزی امنیت علوم و فنون و تولیدات نظامی	تامین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.	اصل ۳ - بند ۱۳
امنیت بارداری مادران امنیت حضانت فرزند امنیت سرپرستی کودکان	حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست	اصل ۲۱ - بند ۲
امنیت سرپرستی زنان امنیت سالمندی زنان	ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست.	اصل ۲۱ - بند ۴

انتظارات اقتصادی مردم از نظام مبتنی بر قانون اساسی

مواد قانون اساسی	شرح	انتظارات اقتصادی مردم از نظام جمهوری اسلامی ایران
اصل ۲۲	مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.	امنیت مالی امنیت درآمدی امنیت مسکن امنیت شغل
اصل ۲۹	برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبتهای پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی.	امنیت بازنشستگی امنیت کار امنیت سالمندی امنیت سرپرستی امنیت در راه ماندگی امنیت حوادث و سوانح امنیت بهداشتی و درمانی امنیت مراقبت پزشکی
اصل ۳۱	داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند به خصوص روستائینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.	امنیت مسکن

انتظارات اقتصادی مردم از نظام مبتنی بر قانون اساسی

انتظارات اقتصادی مردم از نظام جمهوری اسلامی ایران	شرح	مواد قانون اساسی
امنیت نیازهای اساسی	تامین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.	اصل ۴۳ - بند ۱
امنیت کار	تامین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق در آورد.	اصل ۴۳ - بند ۲
امنیت فراغت	تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد.	اصل ۴۳ - بند ۳

انتظارات اقتصادی مردم از نظام مبتنی بر قانون اساسی

مواد قانون اساسی	شرح	انتظارات اقتصادی مردم از نظام جمهوری اسلامی ایران
اصل ۴۳ - بند ۴	رعایت آزادی انتخاب شغل، و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.	امنیت شغل
اصل ۴۳ - بند ۸	جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.	امنیت اقتصاد کلان
اصل ۴۳ - بند ۹	تاکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تامین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.	امنیت نیازهای عمومی
اصل ۴۶	هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچکس نمی‌تواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.	امنیت در آمدی امنیت کسب امنیت کار
اصل ۵۱	هیچ نوع مالیات وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.	امنیت مالیاتی

جمع بندی انتظارات اقتصادی مردم از نظام

سطوح انتظارات اقتصادی مردم در قانون اساسی	تنوع انتظارات اقتصادی مردم
فردی	امنیت رفاه - امنیت نیازهای اساسی - امنیت کار امنیت کسب - امنیت درآمدی امنیت شغل - امنیت سلامت - امنیت مالی امنیت مسکن - امنیت فراغت
اجتماعی	امنیت بارداری مادران - امنیت حضانت فرزند امنیت بازنشستگی - امنیت سالمندی امنیت سرپرستی - امنیت در راه ماندگی - امنیت حوادث و سوانح امنیت بهداشتی و درمانی - امنیت مراقبت پزشکی
ملی	امنیت نیازهای عمومی - امنیت علوم و فنون صنعتی و کشاورزی امنیت علوم و فنون و تولیدات نظامی - امنیت اقتصاد کلان

نتیجه:

قانون اساسی ج.ا.ایران از ظرفیت بسیار بالایی در بحث امنیت پایدار اقتصادی برخوردار است. با این حال هنوز برخی از این موارد فرصت پیاده سازی پیدا نکرده و لازم است با توجه به تحولات داخلی، منطقه ای و جهانی این زمینه ها مورد بازبینی و توجه قرار گرفته و برای تحقق آنها برنامه ریزی لازم صورت گیرد.

بخش دوم : مشکلات ساختاری در اقتصاد ج.ا.ایران

اقتصاد ج.ا.ایران در چارچوب عوامل زیر تعریف شده است:

- از کشورهای در حال توسعه است
- از جمله کشورهای منطقه غرب آسیا است
- از کشورهای نفتی و صادر کننده نفت است

در یک تقسیم بندی کلی ، مشکلات اقتصادی یک کشور به دو دسته قابل تفکیک است :

۱- مشکلات «ساختاری»

۲- مشکلات «غیر ساختاری»

مشکلات ساختاری :

مشکلاتی هستند که منتسب به ساختارهای یک اقتصاد بوده و معمولاً در گذر زمان و بتدریج بوجود می آیند.

این مشکلات در کوتاه مدت قابل درمان نمی باشند.

مشکلات غیر ساختاری :

مشکلات «سیاستی» هستند ، این مشکلات بر اثر اجرای یک سیاست نامناسب اقتصادی حاصل شده و با اصلاح آن سیاست و یا اجرای سیاستی دیگر قابل اصلاح و برطرف شدن هستند.

در اقتصاد ایران، مشکلات عموماً از نوع ساختاری است

ویژگی های مشکلات ساختاری :

۱- مشکلات ساختاری دارای گذشته ای طولانی بوده و سابقه آنها معمولاً بیش از یک دهه را در بر میگیرد .

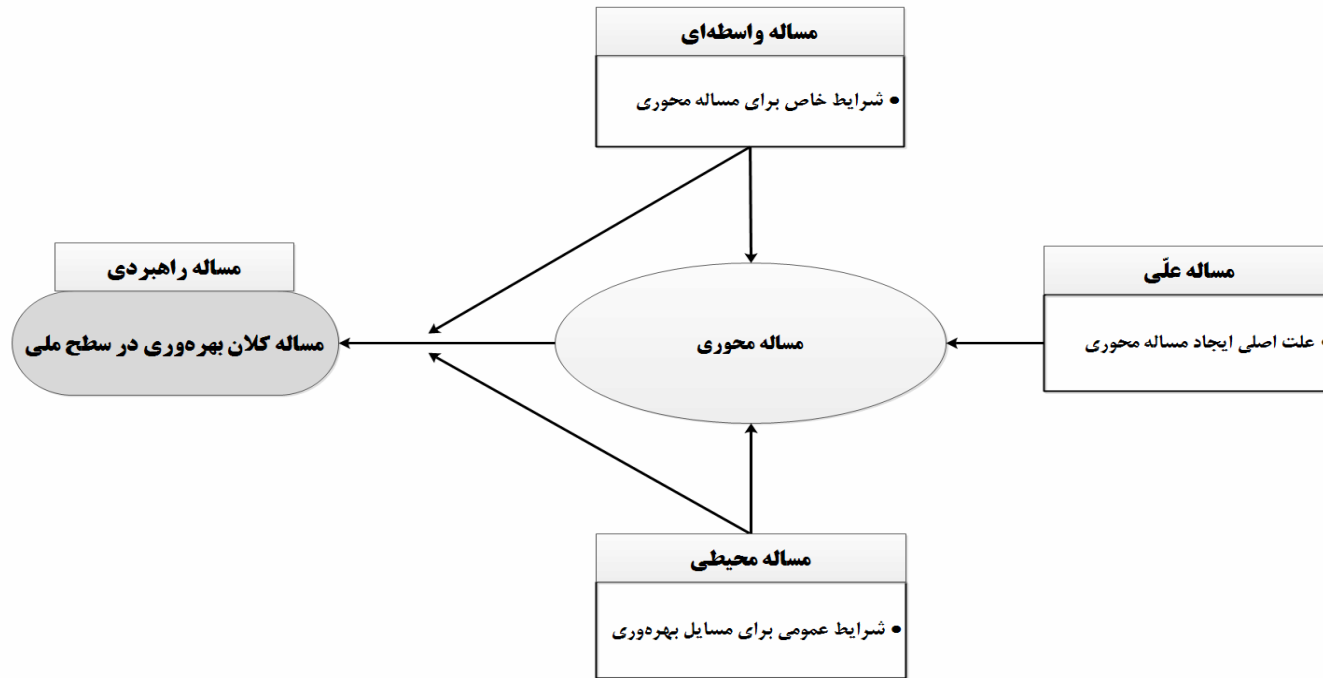
۲- بدلیل اینکه مشکلات ساختاری اساساً از جنس سیاست نبوده و بنیان های اقتصادی درگیر کرده اند ، در نتیجه با اجرای سیاست های اقتصادی در کوتاه مدت قابل درمان نیستند.

۳- مشکلات ساختاری در پاسخ به سیاست های اقتصادی در کوتاه مدت معمولاً خاصیت تشدید شونده دارند، یعنی ، این مشکلات در برخی شرایط به صورت یک حلقه بسته همدیگر را تقویت می کنند.

بخش سوم :

مساله شناسی راهبردی در اقتصاد ایران

مسائل اقتصاد ایران در یک سطح از اهمیت نیستند. همچنین برخی علت برخی دیگر هستند. لذا تشخیص این ارتباط مهم است. در اینجا از روش مساله شناسی داده بنیاد برای معرفی مسائل اقتصاد ایران استفاده می کنیم. این روش در نمودار زیر معرفی شده است.

- شرایط علی به عواملی گفته می‌شود که مستقیماً بر مساله محوری اثر می‌گذارد.
- شرایط محیطی یا زمینه‌ای شرایطی است که به صورت عام بر مساله محوری اثرگذار است
- شرایط واسطه‌ای یا مداخله‌گر شرایطی است که به صورت خاص بر مساله محوری اثرگذار است.

مسائل زمینه ای

-مزیننه های ناشی از تحریم اقتصادی غرب
 -عدم امکان تعامل تجاری بخش خصوصی با اقتصاد جهانی
 -عدم همراستایی کمک های خارجی دولت با استفاده از ظرفیت بخش خصوصی داخلی
 -مهم نبودن سز و کلر های دیپلماسی اقتصادی برای فعالیت بخش خصوصی در سیاست خارجی کشور
 -واردت بی رویه رسمی و قاچاق

مسائل علی

-تزییق رانت طبیعی درآمد نفت به اقتصاد
 -گسترش فعالیت های رانت جویی در اقتصاد
 -تضعیف زمینه های کلر آفرینی در اقتصاد

مساله راهبردی

ضعف عملکرد بخش خصوصی

مساله محوری

فشار بیماری هلندی بر اقتصاد (صنعت زدایی و کشاورزی زدایی)

-مکمل نبودن ظرفیت های بخش کشاورزی و ظرفیت های بخش صنعت
 -ضعف در فرآیند واگذاری ها و خصوصی سازی و اجرای ناقص سیاست های کلی اصل ۴۴
 -حضور مسلط دولت در قالب بنگاه های شبه دولتی
 -اثر بخشی اندک اتاق های بزرگانی و تعاونی ها
 -حمایت بی رویه و ناکلرآمد از صنایع مشمول مالکیت و تصدی گری دولتی
 -پرداخت نکردن به موقع مطالبات پیمانکاران بخش خصوصی توسط دولت
 -ضمانت ناکافی در اجرای قراردادهای و اعمال حقوق مالکیت

مسائل واسطه ای

مسائل زمینه ای

-عدم ثبات اقتصادی در کشور
قابل پیش بینی نبودن فضای اقتصاد

مسائل علی

محدودیت با فقدان فضای کافی فعلیت اقتصادی
عدم شکل‌گیری سازمان‌ها و نهادهای مدنی و
همچنین عدم توسعه و نوسازی، چابک‌سازی و
بازسازی بنگاه‌های اقتصادی

مسئله راهبردی

مسئله محوری

بالا بودن هزینه های مبادله

- شفاف نبودن و ثبات قوانین و مقررات اقتصادی و تجاری کشور
-کلرآمدی شفافیت نظام حقوقی

مسائل واسطه ای

خاچق و و واردات گسترده

- عدم وجود سازو کارهای فضای رقابتی

- عدم شفافیت و سهولت دسترسی به اطلاعات در بازارهای تولید و مالی موجود

مسائل علی

تغییر بازارهای صادراتی

- فقدان بازارهای صادراتی قوی برای تولیدات داخلی

- محدود بودن بازار داخلی

مسئله محوری

مقیاس پایین تولید در اقتصاد

مسئله راهبردی

رقابت ناپذیری تولید

- شرایط تورم دورقمی در اقتصاد

- بالا بودن نرخ تسهیلات برای بخش خصوصی

- عدم مدیریت نرخ ارز متناسب با حمایت از تولید

مسائل واسطه ای

مسائل زمینه ای

-عدم همراستایی و تناسب نظام بانکی برای فعالیت بخش خصوصی
-عدم همراستایی قانون کار با توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی
-عدم همراستایی نظام و مالیات بر ارزش افزوده با توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی

مسائل علی

- عدم کارایی و اثر بخشی دولت، مقررات رقابتی،
مقررات فنی و استاندارد
کلرای اندک برنامه های مقررات زدایی و آزاد سازی

مساله محوری

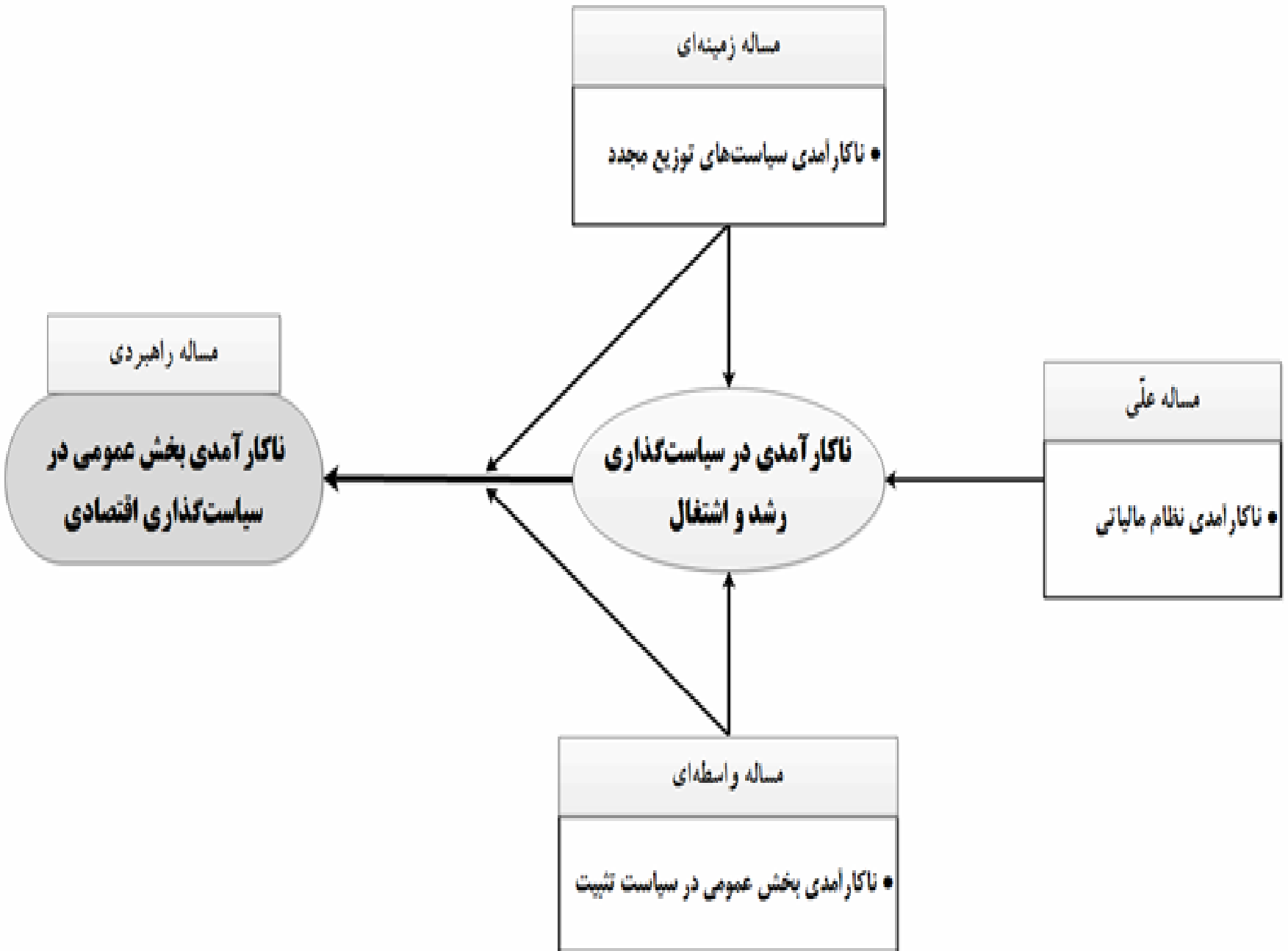
تسلط سازوکار دولت در اقتصاد
(دولتی بودن فضای اقتصاد)

مساله راهبردی

ضعف سازوکار بازار
در اقتصاد

-عدم هماهنگی قوانین تجاری کشور با تقویت بخش خصوصی
نویا بودن و نبود کلرایی لازم در شورای رقابت

مسائل واسطه ای

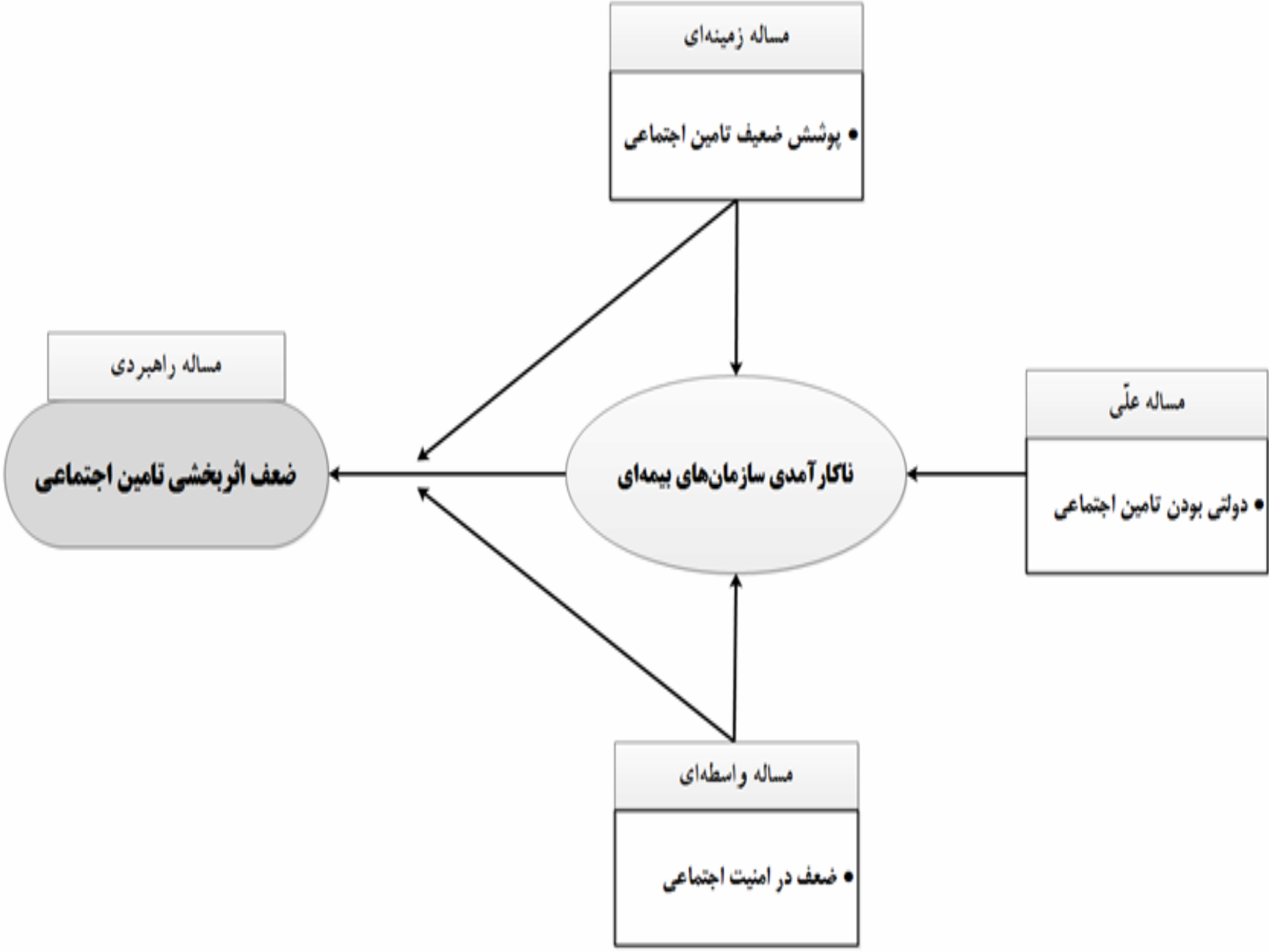
مساله زمينه‌اي
• پوشش ضعيف تامين اجتماعي

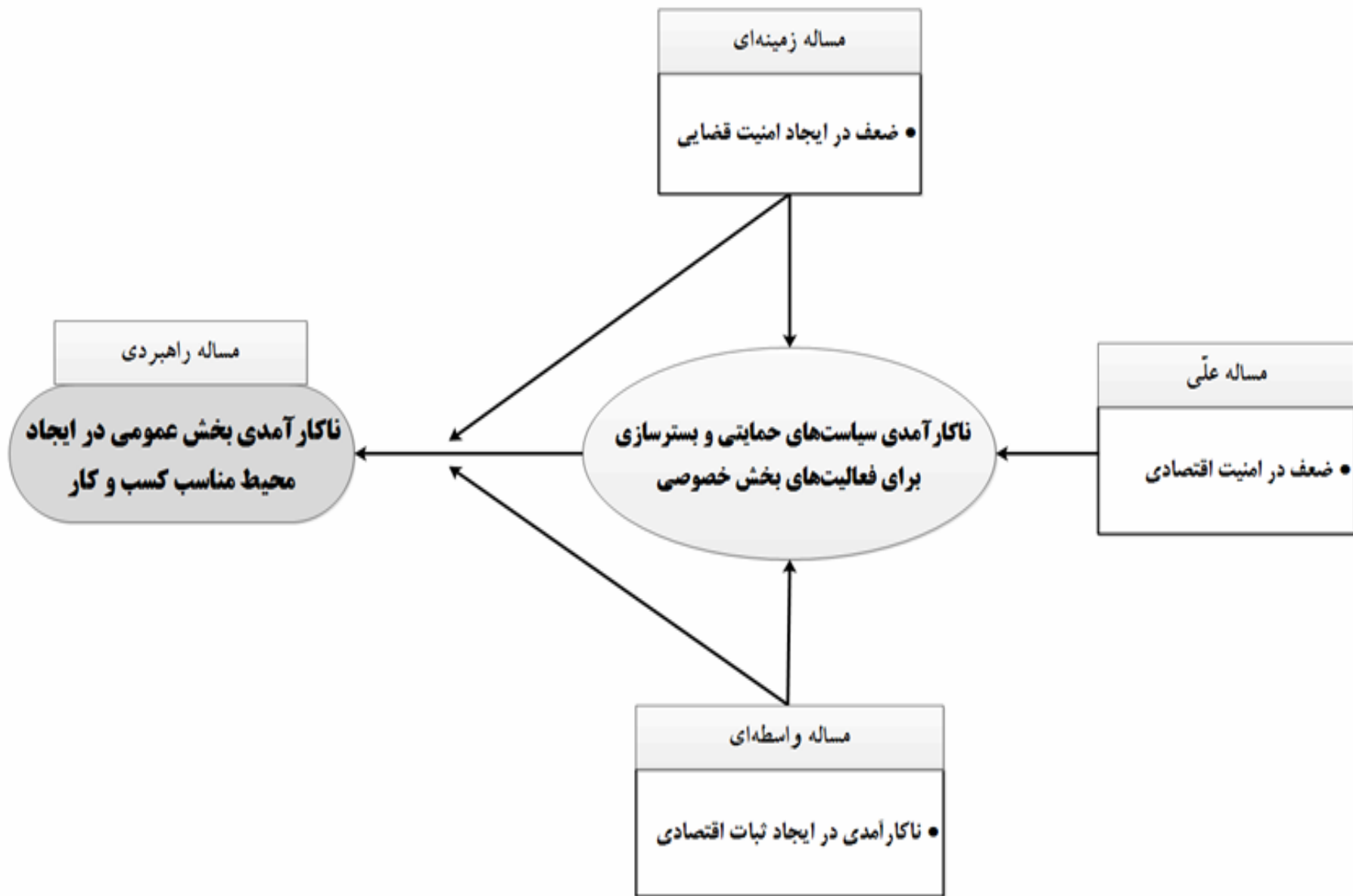
مساله علي
• دولتي بودن تامين اجتماعي

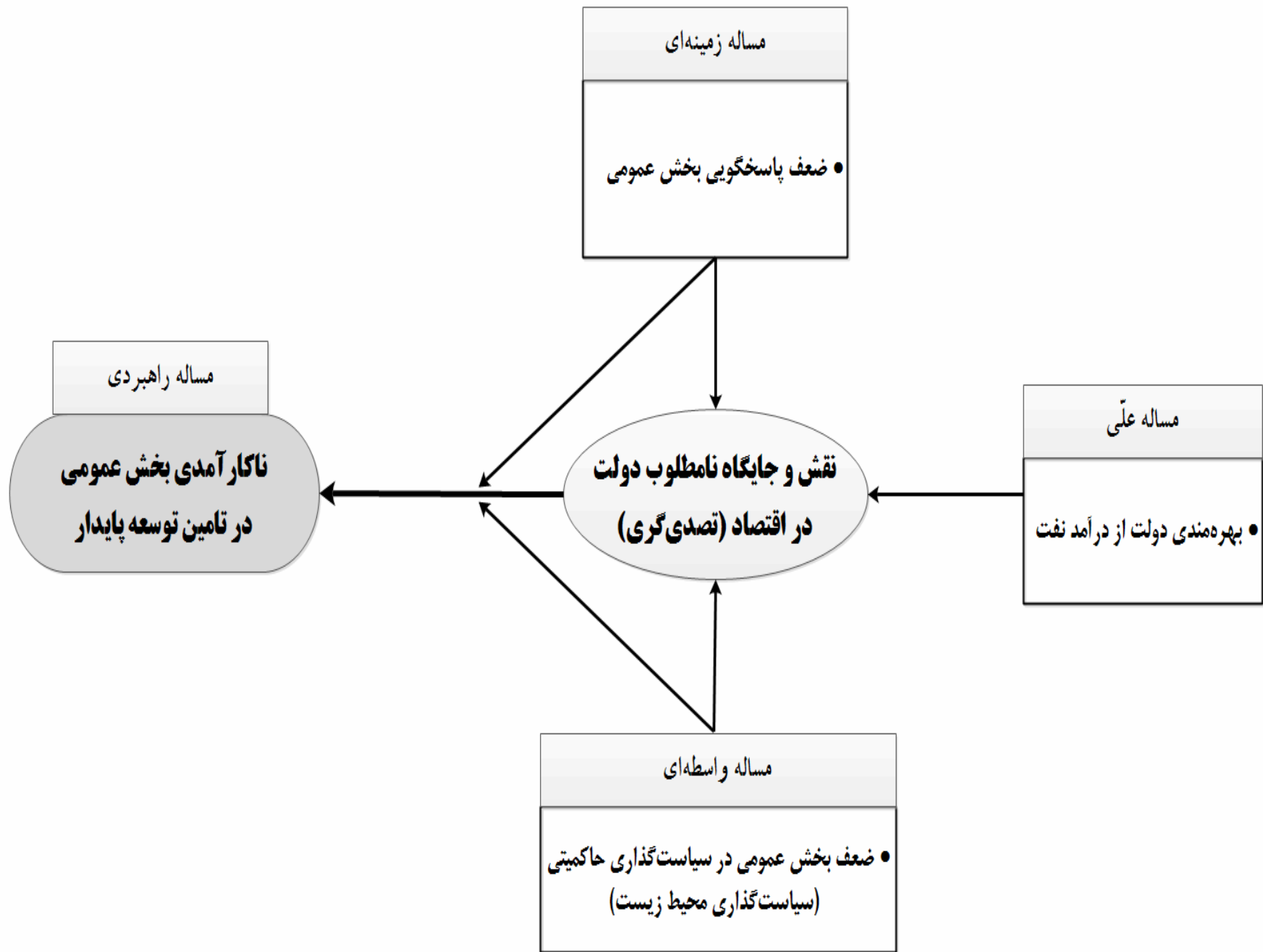
ناكار آمدي سازمان‌هاي بيمه‌اي

مساله واسطه‌اي
• ضعف در امنيت اجتماعي

مساله راهبردي
ضعف اثربخشي تامين اجتماعي

الزامات زمینه‌ای

- ناکارآمدی نظارتی مجلس
- پایین بودن قانون‌مداری در کشور
- عدم هماهنگی بین دولت، مجلس و نهاد قضایی در تنظیم، اجرا و نظارت بر اجرای قوانین

الزامات علمی

- ناکارآمدی قانون‌گذاری مجلس
- ناکارآمدی دولت در تنظیم آیین‌نامه‌های منسجم و قابل اجرای مدیریت اقتصاد
- ناکارآمدی نظام تولید علم در تأمین نیازهای علمی مدیریت اقتصادی کشور

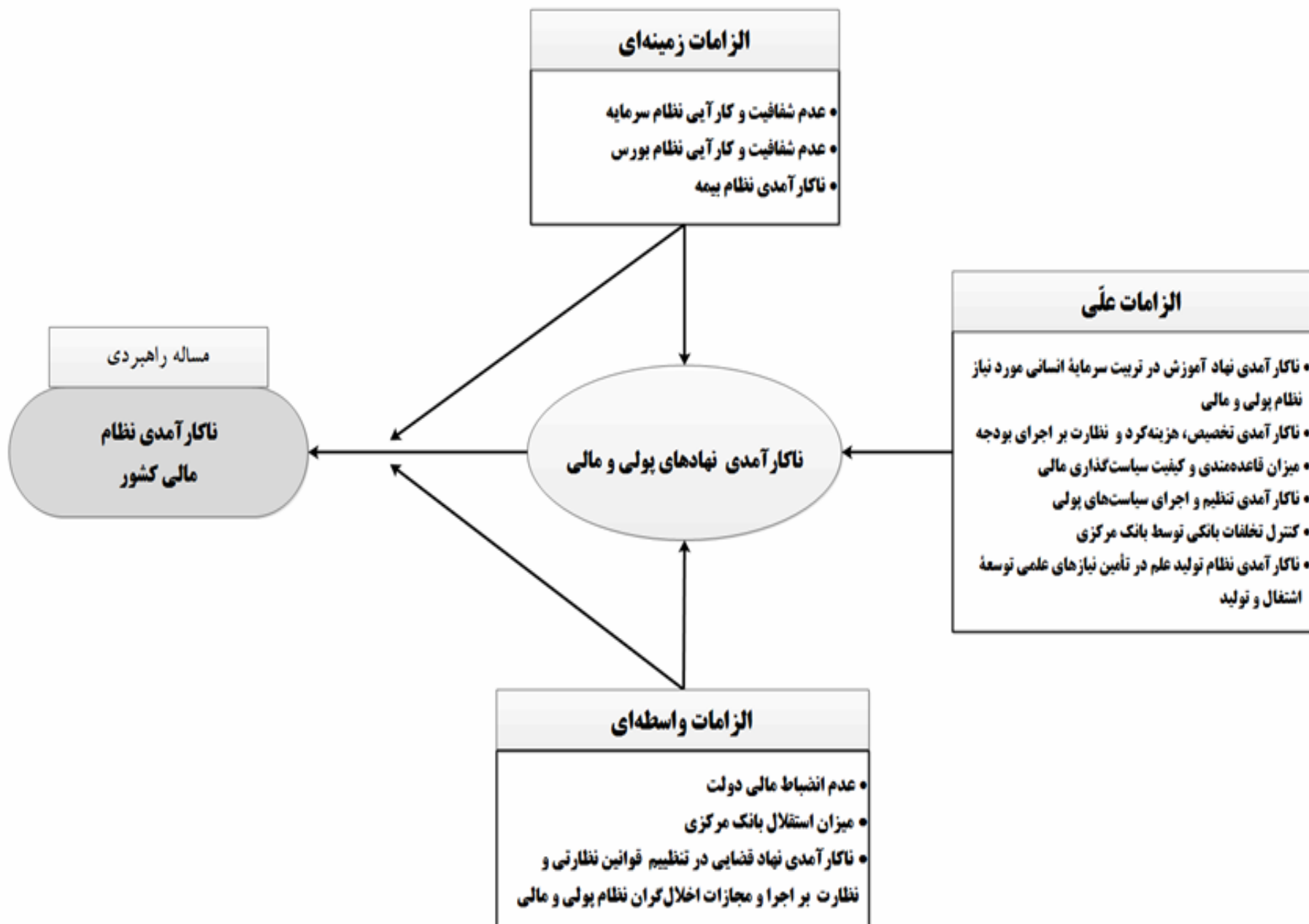
الزامات واسطه‌ای

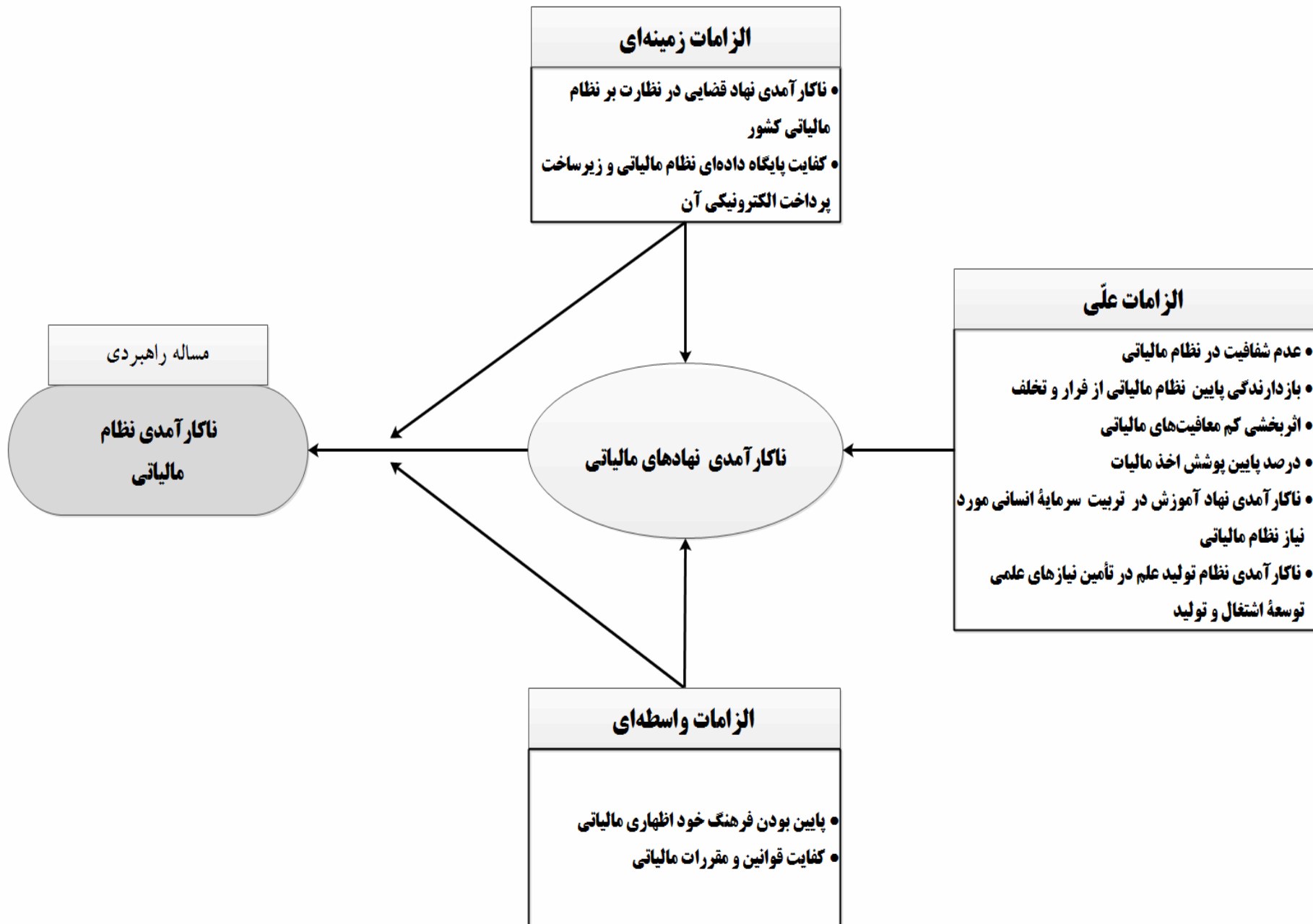
- عدم انسجام و کفایت و قابلیت اجرای قوانین، مقررات و رویه‌های اقتصادی
- ناکارآمدی نهاد قضایی در نظارت بر اجرا و مجازات قانون‌گریزان

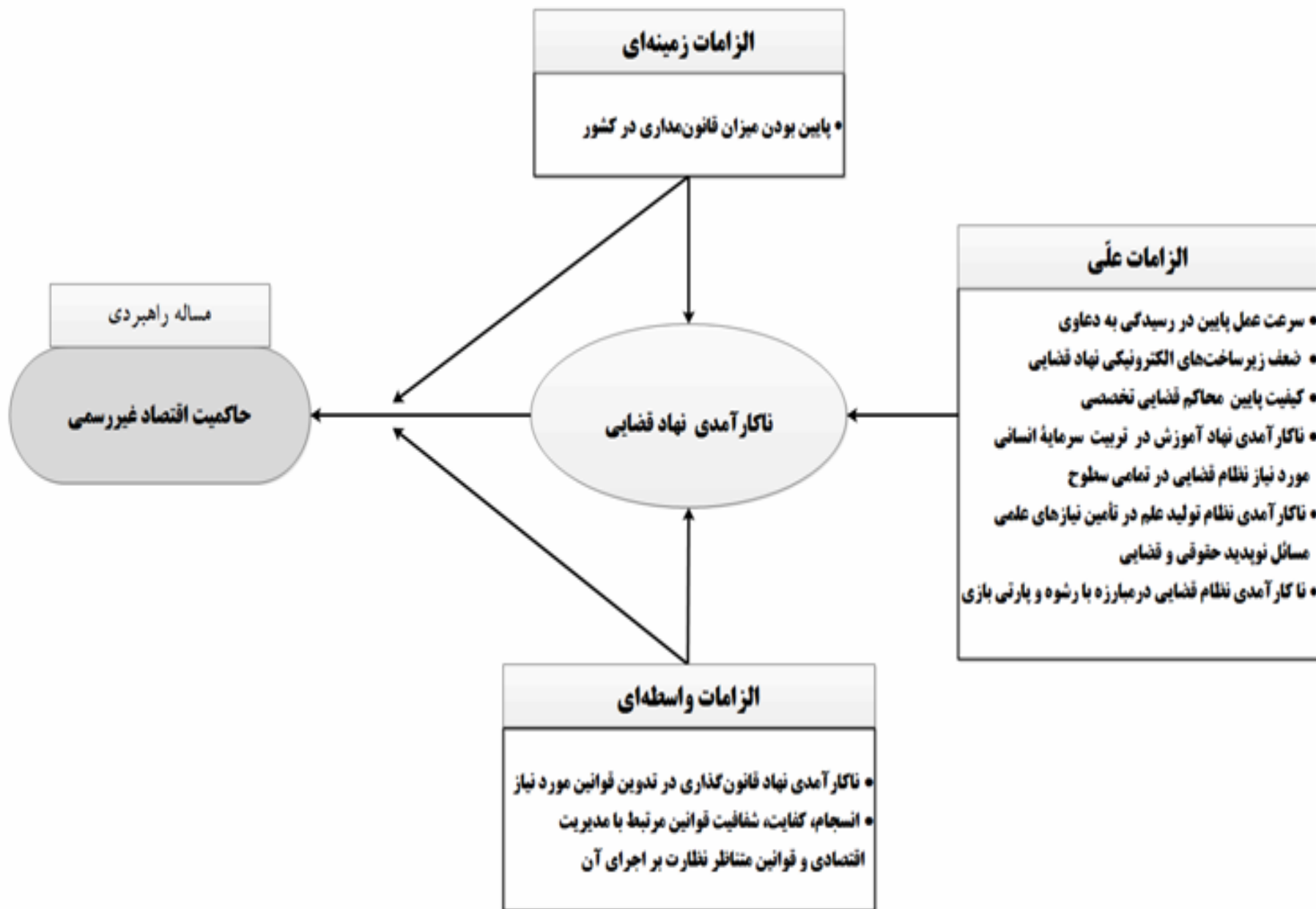
ناکارآمدی نظام قانون‌گذاری
و تنظیم مقررات

مساله راهبردی

ناکارآمدی نظام
برنامه‌ریزی توسعه

الزامات زمینه‌ای

- ضعف نظام تربیتی و آموزشی جهت نهادینه کردن کار به منابه و تالیفه اساسی و سخت‌کوشی
- ضعف در وجود نظام انگیزشی مطلوب
- وجود عنایید نالایی و نگرش منفی نسبت به کار در فرهنگ عمومی (کار مال تراکتور است)

الزامات علی

- الگوی‌پذیری جامعه از افراد غیر متعهد موفقی اقتصادی

ضعف در کار و اخلاق کار

الزامات واسطه‌ای

- عدم باور به روز آمد نمودن شیوه کار
- پایین بودن میزان باور به سخت‌کوشی
- ضعف در رعایت اصل محکم‌کاری در تولید

مساله راهبردی

نبود نگرش مثبت و سالم به کار در بین طبقات و قشرهای جامعه

الزامات زمینه‌ای

- عدم تطابق بین اهداف اقتصادی فردی و تعالیم دینی

الزامات علی

- عدم رسوخ ارزش‌های مذهبی در رفتار اقتصادی

الزامات واسطه‌ای

- نداشتن درک درست از مفهوم زهد (زهد در مصرف و نه زهد در تولید)

ضعف در سرمایه مذهبی

مساله راهبردی

شکاف بین نظر و عمل در
آموزه‌های اقتصادی دینی

مسائل محوری و راهبردی بخش خصوصی

بخش	بُعد	مسائل محوری	مسائل راهبردی
ضعف بخش خصوصی	بسترسازی و اقدام‌های حمایتی	فشار بیماری‌های هندی بر اقتصاد (صنعت زدایی و کشاورزی زدایی)	ضعف عملکرد بخش خصوصی
	بهبود فضای کسب و کار	بالا بودن هزینه‌های مبادله	نامناسب بودن فضای کسب و کار
	خصوصی‌سازی و ایجاد فضای رقابتی	مقیاس پایین تولید در اقتصاد	رقابت ناپذیری تولید
	آزاد سازی و مقررات زدایی	تسلط سازوکار دولت در اقتصاد (دولتی بودن فضای اقتصاد)	ضعف سازوکار بازار در اقتصاد

مسایل محوری و راهبردی بخش عمومی

بخش	بُعد	مسایل محوری	مسایل راهبردی
ناکارآمدی بخش عمومی	سیاست‌گذاری کلان اقتصادی	ناکارآمدی در سیاست‌گذاری رشد و اشتغال	ناکارآمدی بخش عمومی در سیاست‌گذاری اقتصادی
	تامین کالاهای عمومی	ناکارآمدی سازمان‌های بیمه‌ای	ضعف اثربخشی تامین اجتماعی
		ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی و بسترسازی برای فعالیتهای بخش خصوصی	ناکارآمدی بخش عمومی در ایجاد محیط مناسب کسب و کار
	ایجاد توسعه پایدار	نقش و جایگاه نامطلوب دولت در اقتصاد (تصدی‌گری)	ناکارآمدی بخش عمومی در تامین توسعه پایدار

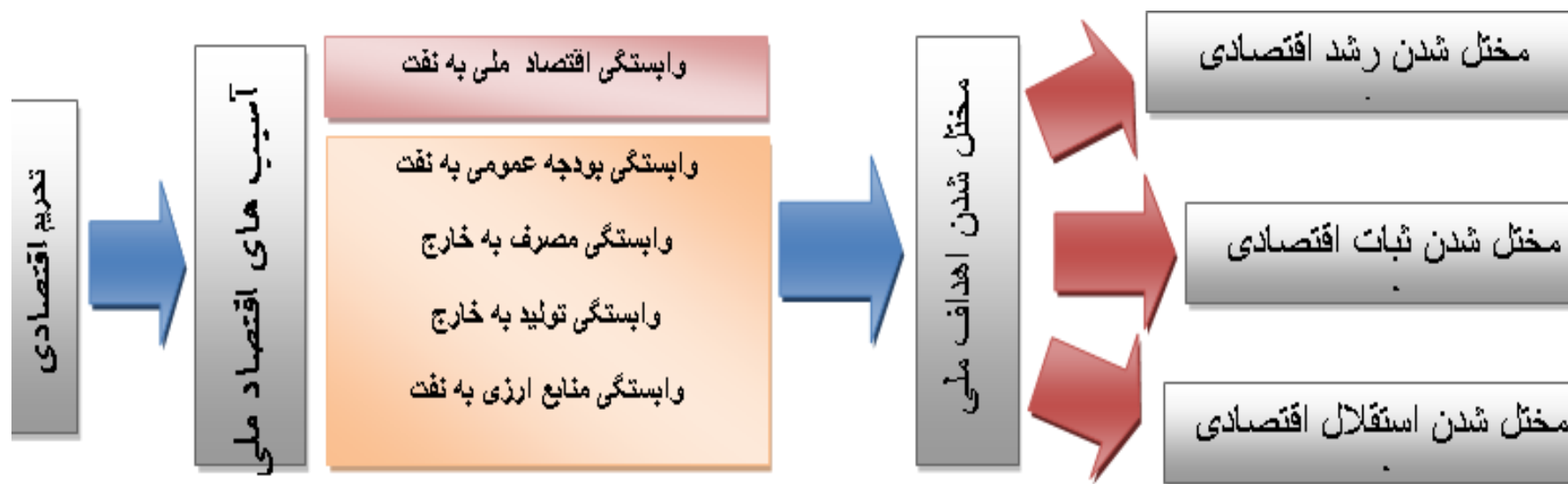
مسائل محوری و راهبردی بخش نهادی

بخش	بُعد	مسائل محوری	مسائل راهبردی
ناکارآمدی نهادی و ساختاری	نهاد قانون‌گذاری	ناکارآمدی نظام قانون‌گذاری و تنظیم مقررات	ناکارآمدی نظام برنامه‌ریزی توسعه
	نهاد پولی و مالی	ناکارآمدی نهادهای پولی و مالی	ناکارآمدی نظام مالی کشور
	نهاد مالیاتی	ناکارآمدی نهادهای مالیاتی	ناکارآمدی نظام مالیاتی
	نهاد قضایی	ناکارآمدی نهادهای قضایی	حاکمیت اقتصاد غیررسمی

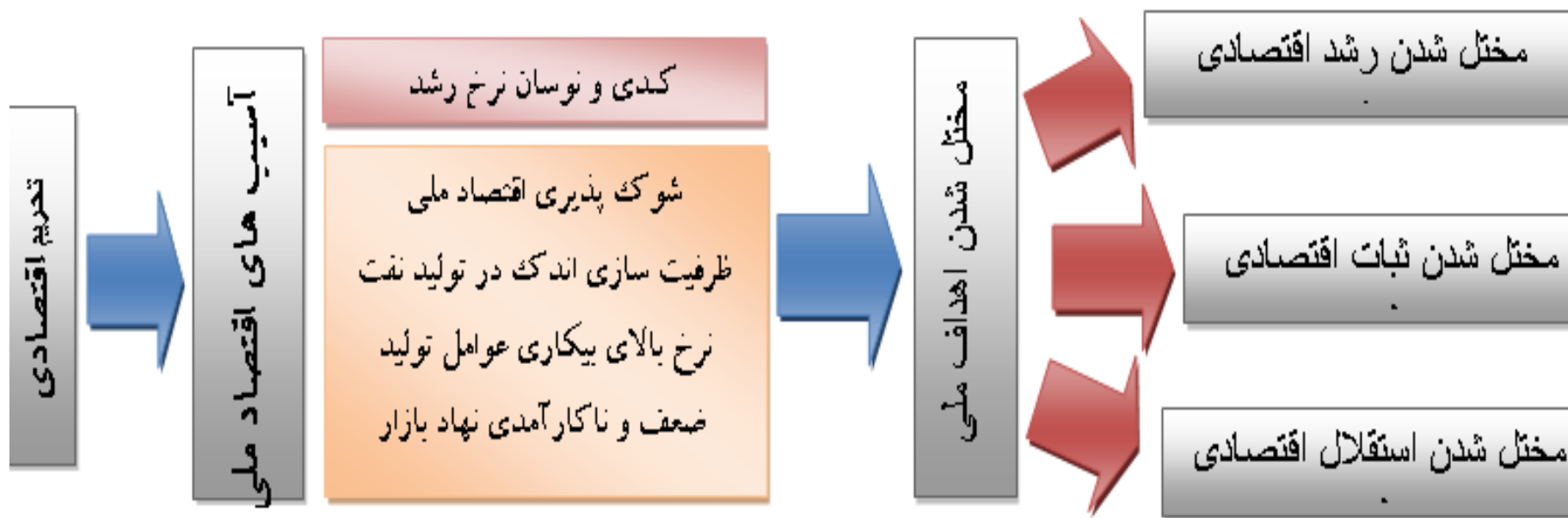
بخش چهارم : تاثیر تحریم ها بر آسیب ها و اهداف اساسی

تحریم ها مستقیماً بر آسیب های داخلی اقتصاد
اثر گذاشته و از آن طریق اهداف اساسی را متاثر
خواهد ساخت.

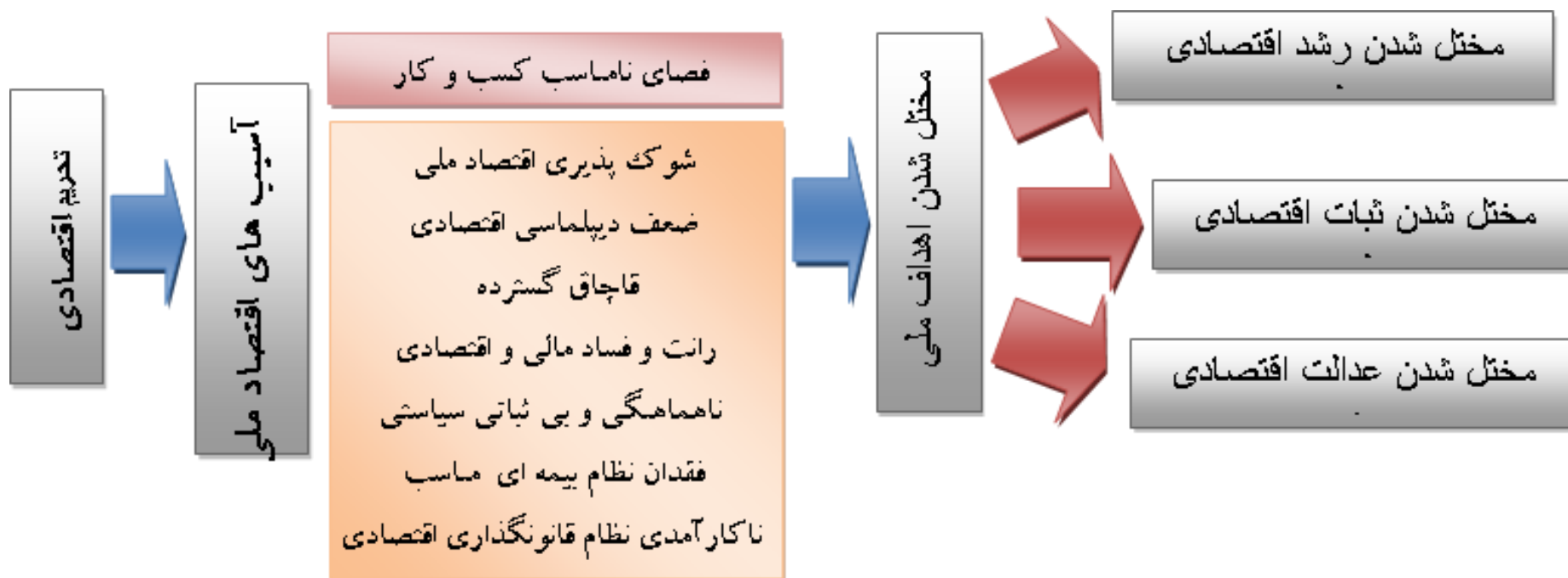
تأثیر تحریم ها بر اهداف با واسطه آسیب و ابستگی

تاثیر تحریم ها بر اهداف با واسطه آسیب اقتصاد ملی

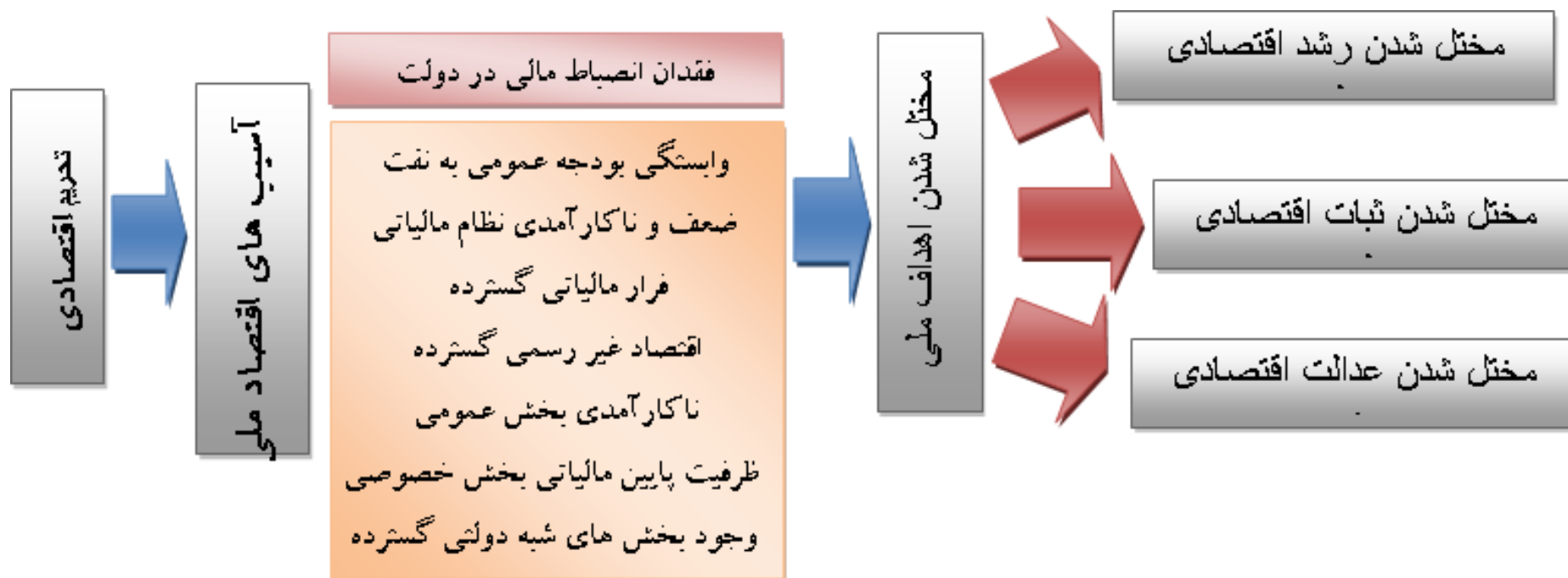
تاثیر تحریم ها بر اهداف از طریق تشدید ضعف رشد در اقتصاد ملی

تاثیر تحریم ها بر اهداف از طریق تشدید ضعف رقابت پذیری

تاثیر تحریم ها بر اهداف از طریق تشدید ضعف انضباط مالی

بخش پنجم :

مفهوم شناسی

اقتصاد مقاومتی

ج.ا.ایران

وضعیت فعلی

- از جمله اشکالات اساسی در مدیریت اقتصادی در کشور ما نداشتن الگو برای مدیریت اقتصاد در شرایط وجود چالش و بحران است .
- در دوران جنگ تحمیلی نیز چنین مشکلی وجود داشت .
- در شرایط حاضر نیز چالش تحریم نباید مقطعی دیده شود .
- خوشبختانه زمینه تدوین و پیاده سازی الگوی اقتصاد مقاومتی برای کشوری مانند ج.ا.ایران فراهم است .
- شرایط موجود از تحولات جهانی نیز این اقتضا را دارد
- الگوی اقتصاد مقاومتی بهترین سکوی پرتاب برای پیس از این چالش هاست .

اقتصاد مقاومتی در ادبیات اقتصادی :

- فنریت اقتصادی Economic Resilience

- بریگاگیو (۲۰۰۶) از اصطلاحی به نام «فنریت اقتصادی» جهت اشاره به توان سیاست ساخته یک اقتصاد برای بهبود از (و یا انطباق با) اثرات شوک های مخالف برون زای استفاده کرده است . همان طور که خواهیم دید این اصطلاح با تعریفی که از آن شده است نزدیکترین مفهوم به «اقتصاد مقاومتی» در ادبیات رایج کشور ما می باشد .

- Briguglio

فَرِیْتِ اَقْتِصَادِی ذَاتِی و اَنْطَبَاقِی

● فَرِیْتِ ذَاتِی (Inherent) : توانایی در شرایط عادی یک اقتصاد است . یعنی توان جایگزینی دیگر نهاده ها برای نهاده هایی که از طریق شوک خارجی با مشکل مواجه شده ، یا توان بازارها برای باز تخصیص منابع در پاسخ به علامت های قیمتی . (این مفهوم به جذب شوک نزدیک است)

● فَرِیْتِ اَنْطَبَاقِی (Adaptive) : توانایی (سیاست ساخته) یک اقتصاد در شرایط بحران ناشی از قوه ابتکار و تلاش فوق عادی است ، یعنی یا لا بردن توان جایگزینی نهاده ها در عملیات بازرگانی واحدها، یا تقویت بازارها از طریق کامل کردن اطلاعات عوامل اقتصادی عرضه کننده و تقاضا کننده برای پیدا کردن یکدیگر . (این مفهوم به تقابل با شوک نزدیک است)

ریسک

نگاه دیگر این رهیافت آن است که ریسک تخریب شدن اقتصاد بر اثر شوک های خارجی از دو عامل تاثیر می پذیرد .

آسیب پذیری
(ذاتی)

فنریت
(پرورش یافته)

ریسک

=

تاثیرپذیری

یک اقتصاد از شوک های خارجی ناشی از خصوصیت ذاتی اقتصاد که ربطی با سیاست گذاری اقتصادی و یا دولت ندارد:

- باز بودن اقتصاد
- تمرکز صادراتی
- وابستگی به واردات استراتژیک

توان مقابله

توانایی یک اقتصاد برای ایستادگی و یا توان رد کردن شوک های خارجی که بر اثر سیاست گذاری اقتصادی و توسط دولت ایجاد می شود :

- حکمرانی خوب
- مدیریت کلان اقتصادی خوب
- کارآیی بازارها
- انسجام اجتماعی

-

چهار سناریو

- چهار سناریوی رفتاری کشورها در برابر شوک ها و فشارهای خارجی در الگوی زیر با توجه به درجه آسیب پذیری اقتصادی و فنریت اقتصادی کشورها چهار سناریو تعریف شده است .

Figure 1
The Four Scenarios

Reproduced from Briguglio (2006)

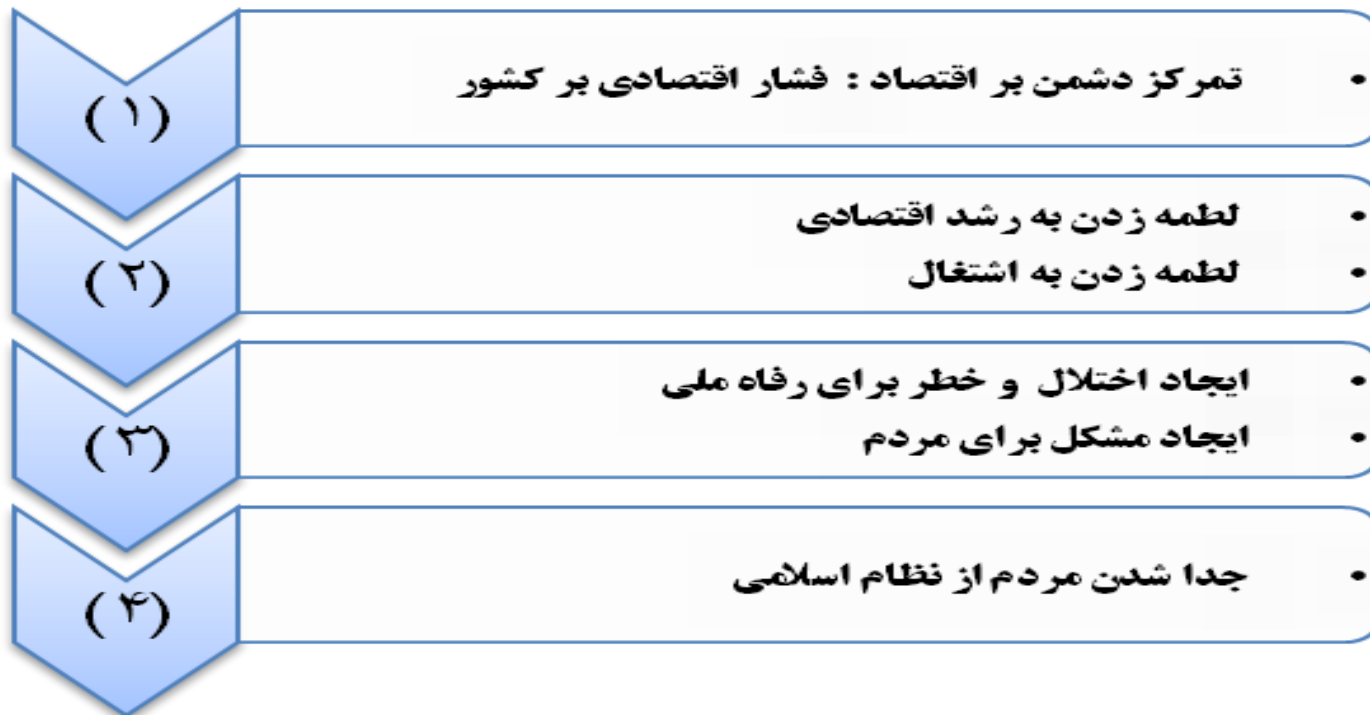
محورهای چهارگانه فنریت اقتصادی

- بریگاگیو چارچوبی را برای سنجش فنریت اقتصادی پیشنهاد داده است که شامل چهار عامل اساسی است :

الگوی اقتصاد مقاومتی ج.ا.ایران

- ایده اقتصاد مقاومتی ابتدا از جانب رهبر معظم انقلاب مطرح شد .
لذا برای داشتن درک روشن از این اصطلاح متناسب با شرایط اقتصاد ملی جمهوری اسلامی ایران ناگزیر از مرور ادبیات مربوطه بر اساس فرمایشات و بیانات ایشان می باشیم.
- از نظر ایشان دشمن در موضوع تهدید اقتصادی به دنبال جدا کردن مردم از نظام اسلامی است :

مفهوم و کارویژه های اقتصاد مقاومتی

● مفهوم اقتصاد مقاومتی :

- حتی در شرایط فشار روند رشد اقتصادی (و شکوفائی) اقتصاد کشور محفوظ بماند
- آسیب پذیری اقتصاد کاهش پیدا کند.
- اقتصاد کشور در مقابل ترفندهای دشمنان کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند.

● کارویژه های اقتصاد مقاومتی :

- ایجاد مقاومت اقتصادی در برابر فشار اقتصادی دشمن.
- تضمین رشد اقتصادی در شرایط جنگ اقتصادی دشمن.
- جلوگیری از بیکاری عوامل تولید و ایجاد شرایط اشتغال کامل.
- ممانعت از ایجاد اخلال در رفاه عمومی.
- حل مشکلات مردم.
- دلگرمی مردم به نظام اسلامی .

شرایط و الزامات اقتصاد مقاومتی

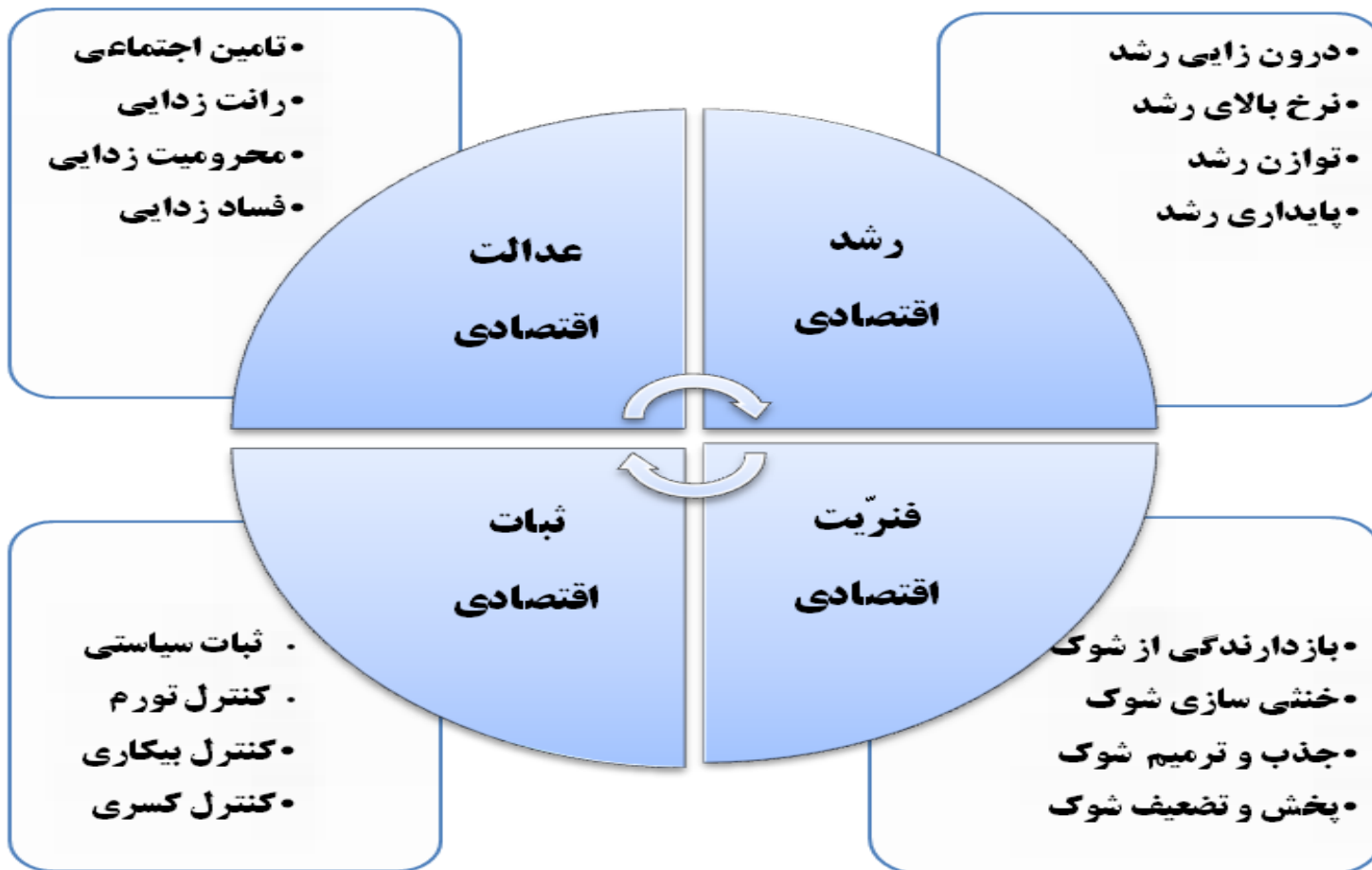
- استفاده از همه‌ی ظرفیتهای دولتی و مردمی
- مردمی کردن اقتصاد
- تحول در شرایط اقتصاد از طریق اجرای سیاست های اصل ۴۴
- توانمند سازی بخش خصوصی
- کاهش وابستگی به نفت
- جایگزینی درآمدهای نفتی با درآمد های غیر نفتی
- بنیانگذاری کارهای اقتصادی بر پایه‌ی دانش و تبدیل اقتصاد دانش بنیان به وجه غالب اقتصاد
- حمایت از تولید ملی
- فعال کردن واحدهای تولیدی کوچک و متوسط
- تعادل در مصرف و مدیریت مصرف با جایگزینی و ترجیح تولیدات داخلی با کالاهای خارجی
- مبارزه با مفساد اقتصادی
- مدیریت درست منابع ارزی
- مدیریت مصرف و فرهنگ سازی برای جلوگیری از اسراف
- استفاده‌ی حداکثری از زمان و منابع و امکانات
- حرکت بر اساس برنامه، و پرهیز از تصمیمهای خلق الساعه و تغییر مقررات
- صیانت از وحدت و همبستگی

ظرفیت های موجود کشور برای اقتصاد مقاومتی

- وجود امکانات و ثروت داخلی
- مردم خوب
- منابع مالی موجود
- منابع انسانی موجود و ملت جوان
- عدم بدهکاری جهانی
- محوریت تفکر دینی و جهتگیری دینی و اسلامی در حرکت کشور
- وجود مسئولین معتقد به مبانی اسلام و انقلاب
- امید به توفیق الهی برای دستیابی به پیشرفت محسوس و عدالت چشمگیر در دهه چهارم

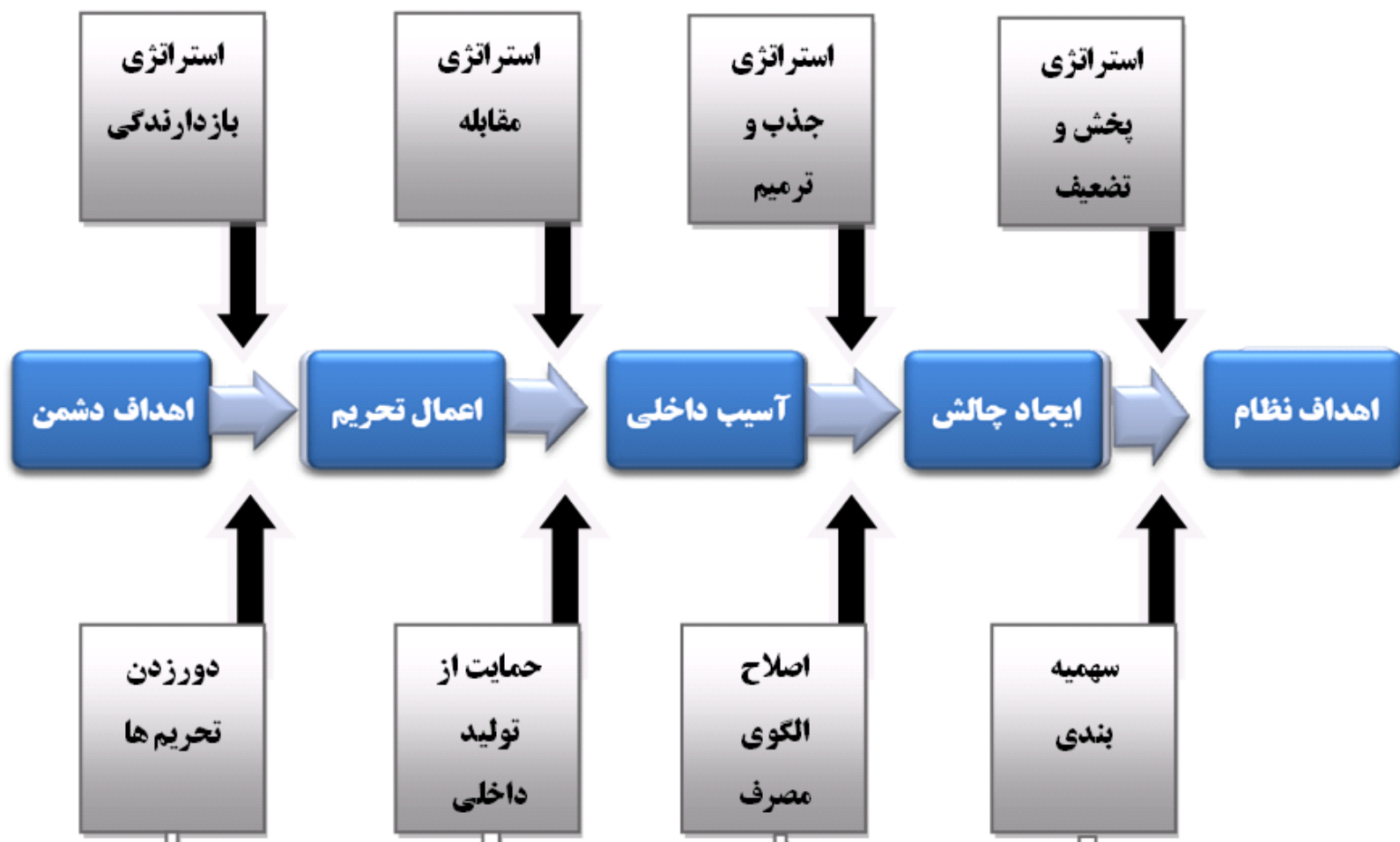
الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی ج.ا.ایران

- بر اساس مولفه هایی که از بیانات مقام معظم رهبری استخراج شد می توان الگوی اقتصاد مقاومتی ج.ا.ایران را به صورت زیر پیشنهاد داد :

استراتژی های چهارگانه فنریت اقتصادی ج.ا.ایران

- کارکرد استراتژی های چهارگانه و انواع استراتژی های بخش آنها را در شرایط اقتصاد ایران در نمودار زیر می توان ملاحظه کرد :

با صلوات بر محمد و آل محمد